

Галіна Багданава

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ТРАДЫЦЫЯ ГАРМАНІЗУЕ СУЧАСНАСЦЬ (Роля прэсы ў прэзентацыі народных традыцый)

Постмадэрнізм, які ў апошнія гады стаў вызначальным накірункам не толькі ў прасторавых, але і ў прасторава-часавых, часавых відах мастацтва, усё часцей шукае вострыя візуальныя вобразы ў традыцыйным народным мастацтве. Хаця, калі быць дакладнымі, архетыповыя вобразы-сімвалы і ў мастацтве канца XX ст. выкарыстоўваліся даволі часта. Напрыклад, такі вядомы мастак-постмадэрніст, як А. Пэнк, рабіў стылізацыі першабытных арнаментаў. Першабытнае мастацтва, як і традыцыйнае, зберагае шмат архетыповых вобразаў, якія даюць па сутнасці вобразна-формульнае, зразумелае прадстаўнікам розных цывілізацый уяўленне пра асноўныя з'явы зямнога і касмічнага жыцця. Напрыклад, той жа «вочкавы» арнамент (саярны і жаночы знак) сустракаецца як у першабытнасці, так і ў традыцыйнай культуры многіх народаў свету, у тым ліку кітайскай, беларускай. У беларускай традыцыі саяярнымі ахоўнымі знакамі аздаблялі побытавыя рэчы, напрыклад калыскі, прасніцы, лыжкі.

Адзін з тэарэтыкаў постмадэрнізму Чарлз Джэнкс параўноўваў гэтую плынь з элінізмам, маньерызмам, эклектызмам, накірункамі, якія з'явіліся перадумоваю нараджэння якасна новых стыляў. І калі элінізм стаў апошнім узлётам старажытнагрэчаскага мастацтва (старажытнарымскае мастацтва наслідавала яго традыцыі), то маньерызм змяніла неўтаймоўнае барока, а эклектызм пераўтварыўся ў музычны па сваім гучанні мадэрн. Спасылкі на вобразы розных стыляў у мадэрне, як правіла, яднае адзіны арнаментальны раслінны матыў, плаўная, жывая пульсавальная лінія. І на сёння ёсць адчуванне, што якраз традыцыйнае мастацтва можа стаць для сучасных мастакоў-постмадэрністаў тым самым гарманізавальным вобразным ладам. Не выпадкова адна з самых яркіх рэспубліканскіх мастацкіх выставак апошніх пяці гадоў так і называлася – «Посттрадыцыя» (аўтар ідэі – Н. Шаранговіч).

Даследчыкі народнага мастацтва з розных краін не раз адзначалі, што на Беларусі склалася ўнікальная сітуацыя, калі многія аўтэнтчныя, дасканалыя, гарманічныя і ў функцыянальным, і ў эстэтычным плане рэчы бытавалі яшчэ ў канцы XX ст. Шмат для фіксацыі і папулярызацыі твораў традыцыйнага народнага мастацтва зрабілі этнографы і мастацтвазнаўцы М. Раманюк, Я. Сахута, В. Лабачэўская, М. Віннікава, Я. Ленсу, фалькларысты З. Мажэйка, М. Козенка, В. Ліцвінка і іншыя. Тут варта згадаць не толькі іх манаграфіі і артыкулы ў энцыклапедычных выданнях, але і ў прэсе. У прыватнасці, рубрыкі «У альбом калекцыянера», «Народнае мастацтва», «Традыцыі і сучаснасць» у часопісе «Мастацтва» (да 1992 года – «Мастацтва Беларусі»), публікацыі ў газетах «Звязда», «Культура», «Мінская праўда», «Сельская газета» і іншых выданнях. На жаль, апошнім часам народнае мастацтва, якое дзякуючы святам, кірмашам, фестывалям набывае папулярнасць у моладзі, як ні дзіўна, стала радзей з'яўляцца на старонках перыядычнага друку. Асабліва шкодзіць гэта раённым выданням, якія часта замест таго, каб прапагандаваць творы мясцовых майстроў, захапляюцца інтэрнэтаўскімі, не заўсёды зразумелымі мясцовым жыхарам, навінамі. Зрэдку з'яўляюцца публікацыі пра майстроў у Лагойскай раённай газеце «Родны край», а ў Іванаўскім раёне нават пайшлі на выданне спецыяльнага дадатку пра традыцыі вёскі Моталь, дзе цяпер праводзіцца цікавае народнае свята.

У той жа час творцы-прафесіяналы, большасць з якіх яшчэ ў студэнцтве дасканала вывучыла народную культуру (цяпер яе даволі грунтоўна выкладаюць ва ўсіх творчых ВНУ), усё часцей звяртаюцца да традыцыйных народных вобразаў-сімвалаў. У якасці прыкладу можна прывесці ўсяго некалькі найбольш значных твораў апошняга часу (2012 г.). У прыватнасці, у спектаклі Купалаўскага тэатра «Людзі на балоце» (рэж. А. Гарцуеў) дыялектныя словы, асобныя традыцыйныя побытавыя рэчы дапамагаюць стварыць натуральную вясковую атмасферу. А такія традыцыйныя галаўны ўбор, як хусцінка, для галоўнай гераіні Ганны (ролю яе выконвае В. Гарцуева) пераўтвараецца ў своеасаблівы сродак вобразнага маўлення.

Па-сучаснаму пераасэнсавалі каларыстыку і рытміку традыцыйных узораў ткацтва аўтары мазаік у інтэр'еры бы-

лой Ленінскай бібліятэкі (цяпер – Савет Рэспублікі Нацыянальнага сходу) (Д. Чубукоў, Ю. Пеўнеў і калектыў студэнтаў БелАМ). Гэты твор манументальна-дэкаратыўнага мастацтва выкананы з такога далікатна матэрыялу, як вельмі дробная па памерах італьянская смальта. Але сама структура аздаблення дзвярэй на першым, другім, трэцім паверхах нагадвае традыцыі драўлянай разьбы і ткацтва. Тут ёсць і сальярныя знакі, і элементы арнаменту, і фрагменты пспілак-«дымак». Пераведзеныя ў якасна іншы матэрыял, кампазіцыі адначасова захоўваюць цэласнасць і гармонію, уласцівыя традыцыйным народным узорам, і ў той жа час візуальна ўздзейнічаюць на ўзроўні лепшых твораў оп-арта. Дзіўным чынам у рытміцы, каларыце з'яўляюцца асацыяцыі і са слыннымі слупкімі паясамі.

Вельмі арыгінальна пераасэнсоўвае традыцыйныя вобразы ў сваім жывапісе маладая мастачка А. Скарабагатая. Змешчаны на вокладцы часопіса «Нёман» (2012, № 6) яе твор «Танец светлякоў» Алена Мальчэўская, што дала свой каментарый, вельмі дакладна назвала «аксюмаранам» («Устойлівасць і жаданне адарвацца, узляцець адначасова»).

Нельга не згадаць і дакументальныя фільмы, і перадачы, якія рыхтуюць маладыя рэжысёры не толькі ў Мінску, але і ў абласцях, у прыватнасці на Гомельскай тэлестудыі, літаратурныя, музычныя, харэаграфічныя творы, дзе вельмі часта элементам гарманізацыі з'яўляецца традыцыйная вобразнасць. Асобнай гаворкі заслугоўвае так званае інсітнае мастацтва (у № 8 часопіса «Мастацтва» за 2012 год Л. Вакар прыводзіць арыгінальнае супастаўленне гэтай унікальнай з'явы з творчасцю М. Шагала).

Але адразу варта заўважыць, што сярэднестатыстычны глядач, слухач, чытач не заўсёды падрыхтаваны да ўспрымання такіх твораў. І колькі б мы ні гаварылі пра тое, што традыцыйная культура ўздзейнічае на падсвядомым узроўні, без спецыяльнай падрыхтоўкі людзі не ўспрымаюць усю глыбіню прапанаванай ім вобразнасці.

Таму ў якасці рэкамендацый як спецыялізаваным, так і агульнаграмадскім выданням, у тым ліку раённым, варта рэкамендаваць, згадаўшы добрыя традыцыі канца 1980-х – па-

чатку 1990-х, часцей змяшчаць на старонках матэрыялы па народным мастацтве, як беларускім, так і суседніх народаў. Гэта можа быць інфармацыя пра ўнікальныя ўзоры з музейных калекцый, інтэрв'ю з майстрамі, мастацтвазнаўцамі, этнографамі, фалькларыстамі. Цяпер ёсць магчымасць даваць цудоўныя каларовыя ілюстрацыі. І мабыць, не варта так ужо часта друкаваць твары адных і тых жа дзеячаў шоу-бізнесу. Можа быць, цікавей угледзецца і ва ўзоры традыцыйных беларускіх пасцілак, і ва ўзоры традыцыйнага мастацтва іншых народаў, тым больш што яны ўсё часцей пераасэнсоўваюцца ў сучаснай культуры. Што далёка хадзіць. Постмадэрнісцкія па сваім гучанні фільмы Э. Кустурыцы за камертон маюць тую самую традыцыйную культуру. І пры знаёмстве з творамі сучаснага мастацтва, у якіх сустракаюцца, вобразна пераасэнсоўваюцца рэчы і вобразы з мінулага, варта на гэта звяртаць увагу, тлумачыць, выяўляць іх шматзначнасць. Толькі ў такім выпадку творцы маюць шанс весці з гледачом і чытачом дыялог на роўных, гарманізаваць і ўсё нашае жыццё, і кожнага з нас паасобку з дапамогай правяраных часам вобразных камертонаў.

Аксана Бязлепкіна

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРНАЯ КРЫТЫКА Ў СМІ: ПОШУКІ КАМПРАМІСАЎ

Адной з праблем сучаснага беларускага літаратурнага працэсу бачыцца адсутнасць аб'ектыўнай крытычнай рэакцыі на кнігі аўтараў, уплывовых у літаратурнай інфраструктуры. Можна было б лічыць гэта не праблемай, а характарыстыкай ці асаблівасцю, бо важныя працэсы пераемнасці і запаўнення тэматычных і эстэтычных лакун, адкрыцці ўласна беларускія могуць адбывацца і ў такіх умовах. Але адсутнасць крытыкі вядзе да паніжэння якасці твораў; да «збівання прыцэлу» ў маладых аўтараў, якія могуць разважаць такім чынам: «Гэта ўплывовы і вядомы аўтар, значыць, яго творы – тое, што трэба сёння літаратуры, і тое, што трэба пісаць, каб здабыць вядо-